

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ВІЙН І ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

В статті автором викладено погляд на суть способів і механізмів запобігання війнам і воєнним конфліктам в сучасних умовах розвитку військово-політичної обстановки. Визначено поняття механізму запобігання війнам та воєнним конфліктам. Проведено аналіз воєнних доктрин країн які мають ядерний статус, також розглянуті підходи до запобігання війнам і воєнним конфліктам в країнах які не мають ядерної зброї і не входять до системи колективної безпеки, виділено їх загальноприйняті дії і взаємозв'язок цих дій з воєнною доктриною України. Визначені основні завдання діяльності в інформаційному просторі для запобігання війнам і воєнним конфліктам. Загострення відносин між Україною та Російською Федерацією є прикладом недооцінки питань запобігання воєнним конфліктам, та демонструє можливість інформаційного впливу на різні прошарки населення і їх наслідки, які спровокували викривлене бачення загроз воєнній безпеці.

Ключові слова: воєнна доктрина; інформаційні заходи; запобігання війнам і воєнним конфліктам.

Вступ

Проблему запобігання війнам і воєнним конфліктам можна без перебільшення назвати однією з глобальних проблем людства. Історично стан війни був частішим явищем на планеті, ніж мирний стан. З 3600 р. до н.е. на Землі сталося близько 15 тис. воєнних конфліктів, в яких загинуло приблизно 3,5 млрд. чоловік [1].

З крахом СРСР і Організації Варшавського Договору число воєнних конфліктів в різних регіонах світу значно зросло. Однополярна модель світового військово-політичного устрою виявилася менш стабільною і збалансованою. В її рамках, транснаціональні корпорації заради економічної вигоди чинять політичний тиск на уряди країн, провокуючи їх на застосування військової сили для досягнення цілей свого бізнесу. Розширення кількості країн, що мають ядерну зброю, не сприяє зміцненню світової стабільності. Численні осередки напруженості на Кавказі, Близькому Сході, в Азії і Африці несуть в собі зачатки майбутніх потенційних великомасштабних зіткнень. Анексія Криму з боку Російської Федерації, триваючий конфлікт на сході України стали яскравим прикладом силового сценарію вирішення міждержавних протиріч та задоволення амбіцій керівництва держави, яка бажає відновити статус-кво на світовій арені.

Розглянуті тенденції свідчать про важливість і актуальність дослідження способів і механізмів запобігання воєнним конфліктам.

Постановка проблеми. Теоретичні аспекти запобігання воєнним конфліктам розглядалися багатьма ученими в різні історичні епохи. На рівні практичних дій проблемою запобігання світова спільнота почала займатися тільки з 1899 року, коли за ініціативою Росії була скликана 1-а мирна конференція в Гаазі. Саме таким малим терміном практики миротворчості можна пояснити

відсутність дієвих результатів в запобіганні війн і воєнних конфліктів [4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблеми запобігання і стримування воєнних конфліктів викладені в працях Першина А.А., Белькова О.А., Рыжова О.А., Мізеру А.А., Капто А.С., Серебрянникова В.В., Лебедевой М.М., Кутахова Ю.А., Кузнецова В.Н., Тоффлера Э., Ротфельда А.Д. та ін.

Метою статті є викладення погляду автора на суть способів і механізмів запобігання війнам і воєнним конфліктам в сучасних умовах розвитку військово-політичної обстановки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Згідно Воєнної доктрини України, воєнним конфліктом називається спосіб вирішення протиріч між державами з використанням військової сили або у разі збройного зіткнення всередині держави [2].

Воєнний конфлікт не виникає спонтанно, але, за рівнем соціальної напруженості та заходах, які вживаються для вирішення протиріч, є вищою стадією політичного конфлікту. Джерелами війн і воєнних конфліктів можуть виступати протиріччя в різних сферах громадського життя: а) економічній; б) соціально-політичній; в) духовній та ін. [3].

Узагальнюючи існуючі підходи, запобігання війн і воєнних конфліктів можна визначити як діяльність суб'єктів політичних стосунків, спрямовану на нейтралізацію виниклого протиріччя між двома і більше державами чи озброєними структурами, які мають державний статус.

Під механізмом запобігання війнам і воєнним конфліктам розуміється цілеспрямована діяльність одного або декількох суб'єктів запобігання, спрямована на стримування небажаного розвитку

обстановки, створення умов для запобігання конфлікту на ранній стадії його розвитку, яка сприяє встановленню миру в регіоні або окремій державі. Такий механізм може ґрунтуватися на: компромісному узгодженні національних інтересів держав; договірному обмеженні рівнів їх військової потужності; дотриманні норм міжнародного права і порядку їх здійснення. Усе це припускає необхідність об'єднання зусиль держав в процесі запобігання воєнним конфліктам, створенню системи колективної безпеки, а також використанню превентивної дипломатії.

У тому випадку, якщо яка-небудь держава спробує військовими методами порушити на свою користь баланс інтересів, що склався, необхідно шукати можливість протиставити їй свідомо ефективні сили і засоби силового стримування, а також комплекс політичних, економічних і інших невоєнних заходів міжнародної дії, силових актів, що роблять наслідки, невідгідними для неї. У разі зневаги зробленими кроками у подальшому повинні слідувати акції примусу, що зупиняють агресію і служать уроком не лише для конкретного агресора, але і для його можливих послідовників [5].

В основу розробки способів і механізмів запобігання війнам і воєнним конфліктам можна покласти метод SWOT - аналізу.

Так, для кожної із сторін конфлікту можна визначити її сильні (Strengths) і слабкі (Weaknesses) сторони, а також можливості (Opportunities) для реалізації своїх сильних сторін і загрози (Threats) для слабких сторін.

Сторона – ініціатор конфлікту намагається використати можливості зовнішнього середовища для реалізації своїх сильних сторін, створюючи, тим самим, загрози для слабких сторін противника. Очевидно, що перевага сильних сторін (при сприятливих можливостях) однієї сторони над слабкими сторонами противника, обов'язково призводить до перемоги в конфлікті.

Відповідно, для запобігання воєнному конфлікту необхідно продемонструвати ініціаторові конфлікту (переконати його) такі свої сильні сторони (власні можливості, загрози для противника), які змусять його відмовитися від агресії.

Крім того, у разі участі у конфлікті трьох і більше сторін, для запобігання воєнному конфлікту можна акцентувати увагу усіх сторін на загальних загрозах, які виникнуть у разі початку конфлікту.

Цей підхід знайшов своє відображення у воєнних доктринах провідних країн світу. Загальним для них є чотири основні напрями:

міжнародна співпраця і партнерство у військовій сфері;

зміцнення систем колективної безпеки;

підтримка на достатньому рівні потенціалу ядерного стримування;

розвиток власних збройних сил і підтримка їх в необхідному ступені бойової готовності.

Так, у Воєнній доктрині Російської Федерації, основними завданнями по стримуванню і запобігання воєнним конфліктам визначені [6]:

оцінка і прогнозування розвитку військово-політичної обстановки на глобальному і регіональному рівні, а також стани міждержавних відносин у військово-політичній сфері з використанням сучасних технічних засобів і інформаційних технологій;

нейтралізація можливих військових небезпек і військових загроз політичними, дипломатичними і іншими невоєнними засобами;

підтримка стратегічної стабільності і потенціалу ядерного стримування на достатньому рівні;

підтримка Збройних Сил і інших військ в заданому ступені готовності до бойового застосування;

зміцнення системи колективної безпеки у рамках Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ) і нарощування її потенціалу, посилення взаємодії в області міжнародної безпеки у рамках Співдружності Незалежних Держав (СНД), Організації по безпеці і співпраці в Європі (ОБСЄ) і Шанхайській організації співпраці (ШОС), розвиток стосунків в цій сфері з іншими міждержавними організаціями (Європейським союзом і НАТО);

розширення кола держав-партнерів і розвиток співпраці з ними на основі загальних інтересів у сфері зміцнення міжнародної безпеки відповідно до положень Статуту ООН і інших норм міжнародного права;

дотримання міжнародних договорів в області обмеження і скорочення стратегічних наступальних озброєнь;

укладення і реалізація угод в області контролю над звичайними озброєннями, а також здійснення заходів щодо зміцнення взаємної довіри;

створення механізмів регулювання двосторонньої і багатосторонньої співпраці в області протиракетної оборони;

укладення міжнародного договору про запобігання розміщенню в космічному просторі будь-яких видів зброї;

участь в міжнародній миротворчій діяльності, у тому числі під егідою ООН і у рамках взаємодії з міжнародними (регіональними) організаціями;

участь у боротьбі з міжнародним тероризмом.

Аналогом Воєнної доктрини в США можна вважати сукупність трьох документів: Національної військової стратегії США, Національної оборонної стратегії і, затвердженого 5 січня 2012 року Президентом США Бараком Обамою, документу Пентагону під назвою "Підтримка глобального лідерства США: пріоритети для XXI століття". У цих документах вказується, що Сполучені Штати прагнуть до побудови безпечного і стійкого світового порядку без ядерної зброї. Але до тих пір, поки держава зброя знаходиться на озброєнні інших держав, наявність його в американських арсеналах є стримуючим чинником для запобігання ядерному нападу на США, союзників і партнерів. Американські збройні сили планують здійснювати

стратегічне стримування і забезпечувати виконання зобов'язань перед союзниками і партнерами, використовуючи наявні засоби ядерного ураження і можливості елементів системи протиракетної оборони, розташованих на заоканських територіях.

США також мають намір боротися з поширенням зброї масового ураження, оскільки це представляє серйозну загрозу. Діючи спільно з різними міжнародними інститутами, союзами і коаліціями, США планують знищити мережі поширення зброї масового ураження, перешкодити неконтрольованому транспортуванню початкових матеріалів для його виробництва, поліпшити можливості щодо розслідування ядерних інцидентів, а також підвищити безпеку ядерних матеріалів, хімічних речовин і біологічних агентів по всьому світу. США мають намір надавати допомогу союзникам і партнерам в розвитку можливостей самостійного виявлення і знищення зброї масового ураження для захисту населення своїх країн. Командувачі об'єднаними командуваннями повинні здійснювати ретельне планування і знаходитися в готовності знищити джерела поширення зброї масового ураження, надаючи, таким чином, президентові США широкий вибір варіантів застосування військової сили, коли і де це необхідно.

США повинні зберегти можливості по надійному стримуванню потенційних агресорів звичайними засобами. Стимування і виконання своїх зобов'язань вимагають володіння здібностями до швидкого і глобального проектування сили в усіх сферах. У свою чергу, складові елементи військової потужності, які базуються як в передових зонах на постійній основі, так і розгорнуті на принципі ротації, мають бути розосереджені, мобільні, маневрені і готові зробити політичну підтримку партнерам.

Для стримування противника США мають намір застосовувати комплексний підхід, при якому використовуватиметься увесь державний потенціал, включаючи економічні, дипломатичні і військові методи. Перешкодження противникові в отриманні вигоди від його діяльності є таким же ефективним способом боротьби з ним, як і зміна його стратегічних планів через побоювання отримати адекватну відповідь на свою агресію. Найбільш ефективні підходи до стримування агресії поєднують в собі обидва способи і, в той же час, надають потенційному противникові можливість змінити напрям своїх дій.

Принципи стримування агресії, які використовуються США сьогодні, мають бути адаптовані до умов військово-політичної обстановки ХХІ століття. США планують збільшити потенціал стримування агресії в повітрі, космосі і кіберпросторі завдяки розширенню можливостей по діях в складних умовах обстановки, а також за рахунок своєчасного виявлення і відображення атак на системи забезпечення життєдіяльності або допоміжну інфраструктуру.

У Китаї сьогодні діє стратегія “активної оборони”, яка по суті і є воєнною доктриною

Китаю ХХІ століття. Ця стратегія полягає в здійсненні превентивних заходів політичного, дипломатичного, економічного і військового характеру, спрямованих на створення сприятливих зовнішніх умов і мінімізації чинників нестабільності. Одночасно, наслідуючи світову тенденцію у військовій області і спираючись на зростаючу економічну потужність, Китай взяв курс на вдосконалення якісних параметрів оборонного потенціалу на базі досягнень науки і передових технологій.

Згідно нової стратегії країна повинна мати порівняно компактні, добре збалансовані за видами і родами збройних сил, готовими як до оборонних, так і до наступальних дій відповідно до формули: “Китай не збирається ні на кого нападати, але у разі агресії відповість контрударом”.

Ядерна стратегія Китаю, який зобов'язався не застосовувати ядерну зброю першим, відповідає концепції “ядерного стримування”: КНР не прагне досягти ядерного паритету з розвиненими країнами, але його ядерні сили при будь-якому розвитку військово-політичної обстановки мають бути здатні завдати суттєвого збитку противникові, що змусить останнього відмовитися від застосування ядерної зброї. В той же час, не можна не відмітити, що стратегічні ядерні сили Китаю за своїми бойовими можливостями є наступальною зброєю і роль їх в глобальному балансі ядерних сил значна [7].

Особливий інтерес представляють підходи до запобігання військовим конфліктам в тих країнах, які не мають ядерної зброї і не входять в системи колективної безпеки.

Загальними для подібних країн є наступні напрями діяльності:

- поглиблення і розвиток міжнародної співпраці;
- акцентування зовнішньої політики на власному “нейтральному” (позаблоковому) статусі;
- демонстрація негативних наслідків втрати цього статусу для іноземних держав.

Крім того, абсолютна більшість усіх нейтральних країн сьогодні дуже велику увагу приділяють розвитку власних збройних сил.

Ще одним напрямом діяльності щодо запобігання воєнним конфліктам усіх без виключення країн світу є проведення відповідних заходів в інформаційному просторі.

Основними завданнями діяльності в інформаційному просторі для запобігання воєнним конфліктам доцільно визначити:

- забезпечення власної інформаційної безпеки;
- зміцнення позитивного іміджу власної держави на міжнародній арені;
- демонстрація власної обороноздатності, готовності і рішучості до відбиття агресії, здатності завдати агресорові істотного ураження;
- формування позитивного відношення і підтримки міжнародним співтовариством власних дій, засудження дій агресора;
- інформування міжнародного співтовариства про порушення противником (агресором) норм міжнародного гуманітарного права (прав людини).

Висновки й перспективи подальших досліджень

Таким чином, в статті розглянуті сучасні підходи до запобігання війнам і воєнним конфліктам. На особливу увагу заслуговує комплекс заходів інформаційного характеру.

Загострення відносин між Україною та Російською Федерацією є прикладом недооцінки питань запобігання воєнним конфліктам, та

демонструє можливість інформаційного впливу на різні прошарки населення і їх наслідки, які спровокували викривлене бачення загроз воєнній безпеці. У сучасних умовах Україна є об'єктом безперервного інформаційно-психологічного впливу, тому розуміння змісту та спрямованості інформаційних заходів, що будуть проводитись в інтересах запобігання воєнним конфліктам є життєво важливим.

Література

1. Капто А. С. *Енциклопедія світу* : 2-е видавництво, уточн. і доп. - М.: Книга і бізнес, 2005; 2. *Воєнна доктрина України* (у редакції Указу Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015). 3. Рызхов О. А., Коваленко Б. В., Пирогів А. И. *Політична конфліктологія*, М.: 2001. 4. Кутахов Ю. Л. *Монографія. Запобігання: Стан і динаміка політики запобігання виникненню небезпек і загроз людині в міжнародних відносинах ХХІ століття*. М.: 2005. 5. Калмыков П. В.

*Политические технологии предотвращения военных конфликтов. Автореферат диссертации. Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/politicheskie-tehnologii-predotvrashcheniya-voennykh-konfliktov>. 6. *Військова доктрина Російської Федерації* (у редакції Указу Президента Російської Федерації від 5 лютого 2010 року № 146). 7. *Annual Report to Congress "Military Power of the People*.*

АНАЛИЗ МЕХАНИЗМОВ ПО ПРЕДОТВРАЩЕНИЮ ВОЙН И ВОЕННЫХ КОНФЛИКТОВ

Александр Владимирович Войтко

Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховского, Киев, Украина

В статье автором изложен взгляд на суть способов и механизмов предотвращения войн и военных конфликтов в современных условиях развития военно-политической обстановки. Определено понятие механизма предотвращения войн и военных конфликтов. Проведен анализ военных доктрин стран, которые имеют ядерный статус, также рассмотрены подходы к предотвращению войн и военных конфликтов в странах, которые не имеют ядерного оружия и не входят в систему коллективной безопасности, выделены их общепринятые действия и взаимосвязь этих действий с военной доктриной Украины. Определены основные задачи деятельности в информационном пространстве для предотвращения войн и военных конфликтов. Обострение отношений между Украиной и Российской Федерацией является примером недооценки вопросов предотвращения военных конфликтов, демонстрирует возможность информационного воздействия на различные слои населения, а также их последствия, которые спровоцировали искаженное восприятие угроз военной безопасности.

Ключевые слова: военная доктрина; информационные мероприятия; предотвращение войн и военных конфликтов.

ANALYSIS OF MECHANISMS TO PREVENT WARS AND MILITARY CONFLICTS

Oleksandr V. Voitko

National Defense University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky, Kyiv, Ukraine

In the article the author stated view of the nature of the methods and mechanisms to prevent wars and military conflicts in modern conditions of military-political situation. The concept of a mechanism for preventing wars and military conflicts. The analysis of military doctrines of the nuclear status, and the approaches to the prevention of wars and military conflicts in countries that do not have nuclear weapons and are not included in the system of collective security, highlighted their common action and the relationship of these actions with military doctrine of Ukraine. The main tasks of the media space in order to prevent wars and military conflicts. Relations between Ukraine and Russia is an example of underestimating the prevention of armed conflict, and demonstrates the possibility of information impact on different segments of the population and their consequences that provoked a distorted view of threats to military security.

Keywords: military doctrine; information activities; preventing wars and military conflicts.

References

1. Капто А.С. (2005), *The World Encyclopedia: [Entsyklopediia svitu]*, Moscow: Knyha i biznes.. 2. **Military Doctrine of Ukraine** (as amended by the Decree of the President of Ukraine from September 24, 2015 number 555/2015). 3. Ryzhov O.A., Kovalenko B.V., Pirogiv A.I. (2001), *Political Conflict. [Politychna konfliktologhiia]*, Moscow. 4. Kutakhov Yu.L., (2005), *Monograph. Prevention: Status and dynamic policy preventing dangers and threats to people in the twenty-first century international relations. [Monohrafiia. Zapobihannia: Stan i dynamika*

polityky zapobihannia vynyknenniu nebezpek i zahroz liudyni v mizhnarodnykh vidnosynakh XXI stolittia], Moscow. 5. Kalmykov P.V. *Political technologies to prevent military conflicts. [Politicheskie tehnologii predotvrashcheniia voennykh konfliktov]*, Abstract of the thesis. Access mode: <http://www.dissercat.com/content/politicheskie-tehnologii-predotvrashcheniya-voennykh-konfliktov>. 6. **Military Doctrine of the Russian Federation** (as amended by Presidential Decree on February 5, 2010 № 146). 7. **Annual Report to Congress "Military Power of the People**.

Отримано: 03.08.2016 року